

In alle verscheidenheid Recensies en signalementen

Bruno DEWAELE. *À la fortune du mot*. Dessins de Bap. – Lille, La Voix du Nord, 2001, 24 x 16,5, 165 p., ISBN 2-84393-043-X, € 16,80.

Halfweg de jaren negentig startte B. Dewaele zijn veertiendaagse taalkroniek in het dagblad *La Voix du Nord*. In de selectie uit de artikelen, die hij onder de titel *À la fortune du mot* publiceert, behandelt de auteur diverse taalproblemen waar heel wat Fransen mee worstelen.¹ Hij analyseert de taalproblemen op een geestige en ironische manier² en scherpt het inzicht van de gecultiveerde lezer door hem op etymologische verbanden of op de logica van een achterliggende redenering te wijzen.

De artikelen worden gevolgd door tweehonderd dertig korte oefeningen voor gevorderden, vaak onder de vorm van meerkeuzevragen. Ze peilen naar de kennis van heel uiteenlopende aspecten van de taal: bevreemdende *gentilés*, het lexicon m.b.t. diverse onderwerpen (types wijnflessen, werktuigen, geneesmiddelen, de terminologie rond diverse ziekten, de betekenis van allerlei letterwoorden, de juiste uitspraak, de regels over de overeenstemming van het voltooid deelwoord en... correcte spelling. De aandacht voor buitenbeentjes als anglicismen en *argot* en de afwisseling van ernstige en speelse werkvormen houden de motivatie van de lezer op peil.

De correctiesleutel van de oefeningen is achter in het boek opgenomen. De *corrigé* bevat geregeld pertinente opmerkingen over eigenaardigheden³ en wijst meer dan eens op divergenties in de bekende verklarende woordenboeken van het Frans.⁴ De nieuwe publicatie is een aanrader voor perfectionisten voor wie spelling en speling water en vuur zijn.

Siegfried THEISSEN, Philippe HILIGSMANN. *Uitdrukkingen en spreekwoorden van A tot Z. Dictionnaire néerlandais-français d'expressions et de proverbes. Explication, traduction et exercices*. – Bruxelles, De Boeck Université, 1999, 24 x 17,5, 416 p., ISBN 2-8041-3137-8, € 40,25.

De publicatie is op de eerste plaats bedoeld voor Franssprekenden die op hoog niveau Nederlands studeren en natuurlijker en expressiever willen communiceren door een grondige kennis van ons taaleigen. Het boek bestaat hoofdzakelijk uit een driedelig ver-

---

¹ Spelling van kleuraanduidingen, van *béni(t)*, onderscheid *près de* vs. *prêt à*, de wenselijkheid van het gebruik van accenten op hoofdletters.

² We willen de lezer het begin van het artikel «Quand la Festina s'arrête...» (p. 48) niet onthouden: «Ce n'est pas là le moindre paradoxe du Tour de France: on s'y intéresse plus aux urines des coureurs qu'à leurs selles...».

³ *Rouvir* vs. *réouverture*, *dindonneau* vs. *saumoneau* e.d.

⁴ Enkele voorbeelden: *forficule* is mannelijk volgens Robert, vrouwelijk volgens Larousse (p. 154); *levraut* wordt door Robert ook als *levreau* gespeld (p. 159); *kalachnikov* is mannelijk volgens Larousse, vrouwelijk volgens Robert (p. 161).

klarend lexicon en een reeks gevarieerd oefenmateriaal. Een bondig register van betekenisvelden en een korte bibliografie ronden het geheel af.

Door de opbouw van de alfabetische⁵ inventarissen – achtereenvolgens komen ongeveer tweeduizend zeshonderd vijftig zegswijzen, ruim driehonderd spreekwoorden en enkele honderden courante vergelijkingen⁶ aan de beurt – is het werk tevens uiterst bruikbaar voor Nederlandstaligen die zich in het Franse idioom willen verdiepen. De presentatie van de artikelen over de Nederlandse zegswijzen en spreekwoorden gebeurt als volgt: volgnummer, de behandelde uitdrukking (lemma), een cijfercode m.b.t. de frequentie van het item, een verklaring in het Nederlands, één of meer equivalenten in het Frans of – wanneer er geen bestaan – een omschrijving in de taal van Molière. In een deel van de artikelen zijn verwijzingen naar andere ingangen en/of etymologische achtergrondinformatie toegevoegd. Een minderheid van de items behoren tot het informele taalgebruik of zijn in Vlaanderen gangbare varianten, wat duidelijk herkenbaar aangegeven wordt.

De keuze van het Nederlands als uitgangstaal biedt de Vlaamse of Nederlandse gebruiker het voordeel dat hij het idioom van zijn moedertaal kan aanboren om Franse uitdrukkingen te studeren of op te zoeken. Wanneer het boek geen Frans equivalent vermeldt maar zich beperkt tot een omschrijving in het Frans,⁷ weet hij meteen dat hij bij vertaalwerk een andere gelegenheid te baat zal moeten nemen om zich in een beeldende taal uit te drukken.

Hoewel de auteurs geen volledigheid nastreefden, hebben ze een representatief corpus⁸ samengesteld. Voor taalliefhebbers en studenten ten zuiden en ten noorden van onze taalgrens is het tegelijk een handig naslagwerk en een efficiënt leermiddel.

Robert BRISEBOIS. *Le petit Bob. Dictionnaire des ripostes assassines à travers l'histoire*. – Montréal & Paris, Éditions Stanké International, 2002, 20,5 x 11,5, 302 p., ISBN 2-7604-0852-3, € 14.

Schrijvers, politici en kunstenaars zijn vaak meesters in het bedenken van gevatte antwoorden die het effect van verbale *uppercuts* hebben. Een illustratie maakt duidelijk over welke soort uitspraken het gaat. Kort na zijn opname in de Académie Française, verklaarde een niet nader genoemd lid van het illustere gezelschap dat hij werk zou maken van de verdediging van de Franse taal. De schrijver Robert Sabatier⁹ vroeg hem meteen: «Mooi zo! Houdt u dan op met schrijven?»

De bundel bevat enkele honderden dergelijke replieken uit de laatste helft van het vorige millennium. De *beaux esprits* uit het Ancien Régime (Chamfort, Rivarol...), de *boulevardiers* (E. Labiche, G. Feydeau, A. Scholl) en podiumkunstenaars, de internationale politieke wereld (Churchill, Talleyrand...) zijn goed vertegenwoordigd in dit gevarieerde gezelschap, dat voorts heel wat «illustere onbekenden» telt.

⁵ De alfabetische volgorde is in elke inventaris op de kernwoorden van de items gebaseerd.

⁶ De vergelijkingen zijn per type gegroepeerd (*zoo* + adj. + *als* + subst., bijv. *zoo blind als een mol*; samenstellingen bestaand uit een subst. + een adj., bijv. *straatarm, pikdonker*; werkwoord + *als* + subst., bijv. *zinken als een baksteen*, enz.).

⁷ Bijv. *het (zijn) kwartje is gevallen / il a enfin compris* (p. 125, nr. 1245).

⁸ De twee eerste lectuurnotities in deze voetnoot betreffen dan ook geen leemtes; ze zijn bedoeld als aanvullende illustraties. P. 107, toevoegen *een kater hebben / avoir mal aux cheveux, avoir la gueule de bois*; p. 137, toevoegen *een broertje dood hebben aan werken / avoir un poil dans la main*. – P. 118, nr. 1170: het artikel *op hete kolen zitten* dient geïntegreerd in het art. *op hete kolen zitten* (p. 89, nr. 856).

⁹ Lid van de Académie Goncourt sedert 1971.

Diverse replieken drukken milde zelfspot uit. Een prachtig voorbeeld hiervan zal zeker in de smaak vallen bij de lezers van deze rubriek. Aan het eind van haar leven woonde Sarah Bernhardt op de hoogste verdieping van een flatgebouw zonder lift. Op een dag klopte een hijgende oude aanbieder bij haar aan en vroeg haar waarom ze in 's hemelsnaam zo hoog woonde. De uitleg luidde: «Beste vriend, het is het enige middel waar ik nog over beschik om het hart van een heer sneller te laten kloppen.»

Elizabeth ABBOTT. *Histoire universelle de la chasteté et du célibat*. Traduit de l'anglais par Paule Pierre. – Saint-Laurent (Québec), Fides, 2001, 23 x 15, 620 p., ISBN 2-7621-2190-6, € 23.

De Canadese historica E. Abbott bezorgt een omvattend overzicht van de denkbeelden over onthouding en celibaat en van de omzetting van die principes in het werkelijke leven. De opbouw van het boek is gebaseerd op de verschillende motieven waarom mensen voor onthouding of celibaat kiezen c.q. deze manier van leven aan anderen opleggen. Binnen deze structuur worden de deelgebieden veelal chronologisch behandeld.

In onze beschaving is het motief voor onthouding en celibaat vaak van religieus-morele aard. Het is een onderdeel van het westers en christelijk denken, dat – schematisch uitgedrukt – als volgt gestalte kreeg: diverse Griekse mythen bevatten een positieve visie over maagdelijkheid; dualistisch denkende wijsgeren zoals Pythagoras en Plato «rationaliseren» deze zienswijze en versterken ze door de ziel boven het lichaam te plaatsen; mede onder invloed van de laat-antieke filosofie (stoïcisme) associeert het christelijk denken deze opvatting met ascetisme en promoveert haar tot een weg naar heiligheid. Het kluisenaarsbestaan en het kloosterwezen zoals ze in het christendom voorkomen, zijn in deze traditie ingebed en zijn genoegzaam bekend, net zoals het celibaat van de seculiere priesters, dat pas in de XIIIde eeuw definitief werd. Deze traditie voedde eveneens de levenswijze van de Shakers (1772 e.v.), die tot uitsterven gedoemd waren omdat de leden van hun gemeenschappen in seksuele onthouding moesten leven.

Abbotts boek illustreert dat het gegeven complex is en dat de motieven voor onthouding heel gevarieerd kunnen zijn. Een voorwetenschappelijke opvatting van de oude Grieken stelt dat elke zaaduitstorting voor de betrokkene een verlies van levenskracht met zich meebrengt; deze opinie leeft nog voort bij de beoefenaars van diverse sporten. O.w.v. financiële motieven en voor het behoud van het fatsoen, waren bastaarden en ondergeschoven kinderen uit den boze zodat voorhuwelijks geslachtsverkeer streng afgekeurd werd. In het Keizerlijke China, in diverse Indiase stadsstaten en in de paleizen van Arabische en Ottomaanse heersers werden welbepaalde functies toevertrouwd aan vertrouwenspersonen, *ennuchen*, die dit vertrouwen kregen mits het ondergaan van een «ingrijpende ingreep». Dichter bij ons waren sommige (onderwijs)jobs niet weggelegd voor gehuwde dames, zodat ze geacht of verplicht waren op te stappen na een echtverbintenis. In het boek komen de andere (wereld)godsdiensten ter sprake, die vaak de hierboven geschetste ascetische toer opgaan, al dient hier toegevoegd dat het jodisme en de islam positiever staan tegenover lichamelijkeheid en seks, binnen het huwelijk wel te verstaan.

De auteur behandelt voorts diverse hemelgerende gebruiken die de seksuele onderdrukking van de vrouw beoogden c.q. beogen: de kuisheidsgordel, de weduwenverbrandingen in India en diverse gradaties van genitale verminking. De mening van een aantal schrijvers over het onderwerp, komt aan de orde in het hoofdstuk over de «zuiverheid in de literatuur», waarin enkele casussen, van de troubadours over Tolstoj tot John Ir-

ving ter sprake komen. Het boek belicht voorts enkele personages (o.a. Catharina van Siëna, Lewis Carroll, John Ruskin, Florence Nightingale) die om totaal diverse redenen «inactiviteit» verkozen.

E. Abbott bezorgde een boeiend en goed gedocumenteerd historisch overzicht, dat een ruim publiek kan aanspreken.

Hugo Sonnevile